

Lana Hudeček

Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik, Zagreb

lhudecek@ihjj.hr

mmihalj@ihjj.hr

Tvorba riječi u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*¹

U *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* tvorbi riječi posvećuje se velika pozornost. Uz natuknicu navode se njezine tvorenice (i one koje se obrađuju u prvoj fazi izradbe *Mrežnika* (do 28. veljače 2021.) i one koje u toj fazi neće biti obrađene) te tvorbena raščlamba. Time se daje podatak o tvorbenome potencijalu svake riječi u natuknici i o njezinoj tvorbenoj strukturi te ispunjavaju osnovni zahtjevi za tvorbene podatke u rječniku (Barz 2001: 88-89). U radu se pokazuje kako se tvorbi riječi pristupa u nekim e-rječnicima te iznose načela donošenja tvorenica i tvorbene raščlambe rječničke natuknice. Opisuju se problemi na koje smo naišli pri donošenju tvorbenih podataka. Na kraju se iznose smjernice koje bi trebale omogući potpunu sustavnost i cjelovitost tvorbenih podataka u e-rječniku.

Ključne riječi: tvorba riječi, e-rječnik, leksikografija

1. Uvod: tvorba riječi² u tiskanim i elektroničkim rječnicima

U mnogim se jednojezičnim rječnicima donose tvorbeni podatci. U mnogim je radovima koji se bave teorijom leksikografije istaknuta važnost donošenja tvorbenih podataka u rječnicima, osobito povezivanja riječi s njezinim tvorenicama, čime se korisnika

¹ Rad je izrađen na projektu *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* (IP 2016-06-2141), koji je do 2021. financirala Hrvatska zaklada za znanost.

² Ovaj rad ne ulazi u problem odnosa morfologije i tvorbe riječi. Pregled pristupa tvorbi riječi u hrvatskome jezikoslovlju daje Kuna (2006), a na njega se osvrću i Tafra i Košutar (2009). U ovome radu u središtu je zanimanja donošenje tvorbenih podataka u rječniku – tvorbi riječi pristupamo, dakle, s leksikografskoga stajališta. Kao što pokazuju primjeri svih rječnika koje opisujemo u

rječnika implicitno upućuje u mrežu odnosa koji postoje među riječima. (Ulsamer 2011: 302). Razumijevanje toga odnosa i njegove sustavnosti može biti osobito korisno za osobe koje nisu izvorni govornici kojega jezika.³ U tiskanim se rječnicima tvorbeni podatci u pravilu donose implicitno tako da se riječi iste tvorbene osnove povezuju u gnijezda (npr. u *HER-u*, Klaićevu rječniku), rijetko i tako da se kao natuknice uvode afiksi (npr. u Anićevu rječniku).⁴ U rječničkom članku koji okuplja tvorenice iste osnove korisnik dobiva podatak o istome korijenu riječi okupljenih u tvorbenu gnijezdo, ali ne i o tvorbenim odnosima među riječima istoga korijena. Primjerice, iz niza obrađena u istome rječničkom članku: *opat*, *opatica*, *opatičin*, *opatički*, *opatija*, *opatijski*, *opatovina*, *opatski*, *opatstvo* (*HER s. v. opat*) korisnik ne dobiva nikakav podatak o tvorbenim odnosima među tim riječima (npr. da je *opatičin* izvedenica od *opatica*, *opatijski* od *opatija* itd.), nego samo podatak da su povezane korijenom *opat*. Afiksi se kao natuknice pojavljuju u tiskanim rječnicima razmjeno rijetko, npr. u *Collins Cobuild English Dictionary*:

-ly / -li / -lier, -liest

1 -ly is added to adjectives to form adverbs that indicate the manner or nature of something. *I saw Louise walking slowly to the bus stop... They were badly injured... Sarah has typically british fair skin.*

2 -ly is added to nouns to form adjectives that describe someone or something as being like or typical of a particular kind of person or thing. *The staff are very friendly... This was a cowardly thing to do.*

ovome radu, u tvorbenu se rječničkoj raščlambi u općim rječnicima odvajaju afiksi i spojnice od osnove (ili osnova), a u navođenju tvorenic od riječi koja je rječnička natuknica navode se riječi kojima je ona tvorbena osnova. Smatramo takav pristup jedinim logičnim pristupom u rječniku namijenjenom općemu korisniku. Naravno da bi se u specijaliziranome tvorbenu rječniku tvorbi riječi moglo pristupiti i drukčije (onako kako joj se, primjerice, pristupa u *CroDeriV-u* i u skladu s Marković 2012, Silić i Pranjkić 2005, odnosno sa stajališta derivacijske morfologije). Tvorba je u leksikografiji zanimljiva i kao kriterij za razgraničavanje polisemije i homonimije (usp. Tafra 1986, Samardžija 1989, Hudeček i Mihaljević 2012).

³ “In second language acquisition, word formation is important for decoding of words the learner does not know, for the production of regular new words where the learner has not acquired the standard word, and for the creation of the tighter network structure in the mental lexicon, which facilitates vocabulary acquisition” (Ten Hacken, Abel i Knapp 2006: 243). Zanimljiv je primjer *Lexina*, švedskoga rječnika s prijevodima na brojne jezike među kojima je i hrvatski, koji uz natuknice donosi tvorenice (u pravilu složenice i izvedenice). Pri predstavljanju strukture modula za strance studentima Croaticuma na Filozofskome fakultetu u Zagrebu više je njih naglasilo kako bi tvorbeni podatci, osobito uz glagole, bili iznimno korisni. Zanimljivo je da je model koji su smatrali najkorisnijim zapravo model koji postoji u Broz-Ivekovićevu rječniku, u kojemu se uz glagole donose svi prefiksi s pomoću kojih tvore druge glagole te podatci o vidskome parnjaku (što nije isključivo tvorbeni podatak) (Hudeček 2002: 430).

⁴ Opširniji prikaz rječnika u kojima se donose jedinice niže od riječi vidi u Hudeček 2002. Načela po kojima se jedinice manje od riječi uključuju u Anićev rječnik objašnjena su u predgovoru tomu rječniku te se navodi da se kao natuknice donose prefiksi, neki sufixi i negacija *ne*, a pritom se nazivi *prefiks* i *sufiks* određuju veoma široko – obuhvaćaju i prefiksoide, sufixoide i dijelove složenica. Donošenje vezanih leksičkih morfema i češćih dijelova složenica nije u rječniku tako dosljedno kao donošenje „pravih” prefikasa (Hudeček 2002: 429).

3-ly is added to nouns referring to periods of time to form adjectives or adverbs that say how often something happens or is done. ...*a weekly newspaper*. ...*monthly payments*. *the language that we use daily*.

Na važnost donošenja afikasa kao natuknica upozorava Callahan (2011) ističući procjenu da su u rječniku oko 80 % natuknica tvorenice te da se u rječnicima ne pojavljuju rijetke tvorenice koje su posve sustavne i čije bi značenje govornik pojedinoga jezika znao iako se s njima nikada nije susreo. Pojam rijetkih tvorenica pokazao se zanimljivim i pri rječničkoj obradi u *Mrežniku*. Pretraživanje korpusa i interneta pokazalo je da su neke posve sustavne i općerazumljive tvorenice (poput *zubaričin*, *stomatologinjin*) veoma slabo potvrđene,⁵ te ih je katkad bilo veoma teško oprimirati zbog nepostojanja korpusnih potvrda, iako riječ *zubaričin* potpuno razumije i, zatreba li mu, upotrebljava dijete predškolske dobi, kao što bi razumjelo i riječ *stomatologinjin* ako bi mu se objasnilo značenje riječi *stomatologinja*. I bez poznavanja značenja riječi *stomatologinja* ono razumije tvorbeno značenje riječi *stomatologinjin*. Slijedom toga Callahan se zauzima za pojavljivanje afikasa kao rječničkih natuknica.

Kao i u mnogim drugim aspektima e-rječnik može se poslužiti osnovnim prednostima koje ima pred tiskanim rječnikom, a koje proizlaze iz mogućnosti unutar-rječničkoga i izvanrječničkoga povezivanja te prostorne neograničenosti (Hudeček i Mihaljević 2019) te se u e-rječnicima tvorbeni podaci u pravilu donose češće i sustavnije nego u tiskanim rječnicima. U njemačkome e-rječniku *lexiku* uz natuknicu tvorenicu donosi se tvorbena raščlamba i podatak o tipu tvorenice (tvorbenome načinu kojim je nastala) (Slika 1.) te o njezinim tvorenicama razvrstanim prema načinu tvorbe na složenice (*Komposita*), izvedenice (*Derivate*) i tvorenice nastale ostalim tvorbenim načinima (*Andere Wortbildungsprodukte*) izabranima iz abecedarija od 300 000 najčešćih riječi u korpusu sastavljenome za *lexiko*. Uz njih se nalazi strojno dobiven podatak o tome koliko su puta u korpusu sastavljenome za taj rječnik potvrđene (Slika 2.).

⁵ Riječ *zubaričin* potvrđena je u *hrWacu* u dva primjera (oba s foruma), u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* u jednome, a riječ *stomatologinjin* (ni *stomatologičin*) nije potvrđena ni u *hrWacu* ni u *Hrvatskoj jezičnoj riznici*. Slično je s većinom posvojnih pridjeva izvedenih od imenica koje označuju žensku osobu koja se bavi kakvom djelatnošću ili zanimanjem.

Arbeitsplatz

Lesartenübergreifende Angaben

Orthografie
 Normgerechte Schreibung: Arbeitsplatz
 Worttrennung: Ar|beits|platz

Wortbildung
 Wortbildungsart/-typ: Determinativkompositum, endozentrisch
 Bestandteil: Arbeit (Nomen)
 Bestandteil: Platz (Nomen)
 Fugenelement: -s-

Wortbildungsprodukte
 (automatisch ermittelt) [weiter »](#)

Slika 1. Tvorbena raščlamba natuknice *Arbeitsplatz* u rječniku *elexiko* s napomenom o vrsti tvorenice

Arbeitsplatz
 Wortbildungsprodukte

[zur Übersichtseite](#)

Komposita Derivate Andere Wortbildungsprodukte

Nomen und Nomen als zweiter Bestandteil		Nomen und Nomen als erster Bestandteil	
alphabetisch ▲ Häufigkeit		alphabetisch ▲ Häufigkeit	
Behindertearbeitsplatz	46	Arbeitsplatzabbau	2260
Büroarbeitsplatz	185	Arbeitsplatzagentur	6
Chemiearbeitsplatz	8	Arbeitsplatzangebot	509
Computerarbeitsplatz	386	Arbeitsplatzangst	52
Dauerarbeitsplatz	618	Arbeitsplatzargument	166
Dienstleistungsarbeitsplatz	39	Arbeitsplatzbedingung	41
	mehr »		mehr »

Informationen zu Wortbildungsprodukten

Slika 2. Popis tvorenica riječi *Arbeitsplatz* razvrstanih s obzirom na položaj osnove i s podatkom o tome koliko je puta svaka od njih potvrđena u rječničkome korpusu

Ostvarivanje takva rješenja omogućio je projekt *User-adaptive access and cross-references in elexiko (BZV elexiko)*, u okviru kojega su razvijena rješenja za crpenje tvorenica i složenica nastalih od koje osnovne riječi te njihovu tvorbenu raščlambu (iscrpnije u Klosa 2005, Ulsamer 2011).

Merriam Webster Online uz natuknicu donosi tvorbenu raščlambu (npr. **funny** fun•ny, **helpless** help•less) (Slika 3.).

funny adjective
fun-ny | \ 'fə-nē \

helpless adjective
help-less | \ 'hel-pləs \; Southern often 'hep-ləs also 'hep-\

Slika 3. Tvorbena raščlamba natuknica u *Merriam Webster Online*

Uz neke se natuknice u tome rječniku nalazi i rubrika *Other words from...* (Slika 4.), ali u njoj se navode samo riječi koje se ne obrađuju u tome rječniku. Ako se u tražilicu upiše riječ iz te rubrike, korisnik rječnika dobit će uvid u članak riječi iz koje je riječ koju traži izvedena (npr. ako potraži u tome rječniku riječ *funnily*, *funniness* ili *funny*, otvorit će mu se obrada natuknice *funny*). Moglo bi se pomisliti da se nedostatak potpune informacije o tvorbenim mogućnostima koje natuknice taj rječnik dijelom kompenzira donošenjem popisa riječi koje se u rječničkome abecedariju nalaze blizu natuknice (rubrika *Dictionary Entries near...*), ali takav popis nerijetko uključuje i riječi koje nemaju tvorbenu vezu s natuknicom (Slika 5.). U nekim jezicima, primjerice germanskim, u kojima je obična tvorba riječi od više osnova, takav popis znatno bolje kompenzira nedostatak tvorbenoga podatka, ali pritom se, naravno, izlučuju samo tvorenice kojima je osnova koju dijele s riječju u natuknici u prvome dijelu (Slika 6.). O tome piše Callahan (2011: 61): „Being able to see words around or near the word a user has looked up, while it has an important role in the translation of print dictionaries into electronic dictionaries, serves as poor compensation for the lack of structured navigational pathways connecting words that are closely related structurally”. Tim se postupkom ne objašnjava ni vrsta tvorbene veze između osnovne riječi i tvorenice, a potpuno je neupotrebljiv za prepoznavanje prefikslnih tvorenica.

Other Words from *funny*

Adjective

funnily \ 'fə-nə-lē \ adverb

funniness \ 'fə-nē-nəs \ noun

funny adverb

Other Words from *helpless*

helplessly adverb

helplessness noun

Slika 4. Rubrika *Other words from...* *Merriam Webster Online*

Dictionary Entries near <i>fun</i>	Dictionary Entries near <i>help</i>
famous	Helotiales
fums	helotism
fumulus	Helotium
fun	help
Funabashi	helpable
Funafuti	help desk
funambulation	helper

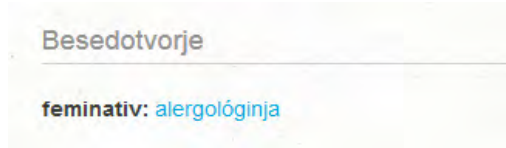
Slika 5. Rubrika *Dictionary Entries near...* u *Merriam Webster Online*

botnvörpungur no kk
box no hk
boxa so
boxari no kk
bófahasar no kk
bófi no kk
bógur no kk
bók no kvk
bóka so
bókabéus no kk
bókabíll no kk
bókabúð no kvk
bókadómur no kk
bókaflokkur no kk
bókaflóð no hk
bókaforlag no hk
bókagagnrýnandi no kk
bókagerð no kvk
bókahilla no kvk
bókahnifur no kk
bókakaffi no hk
bókaklúbbur no kk
bókakostur no kk

Slika 6. Popis riječi koje prethode odabranoj riječi (bók 'knjiga') i koje je slijede u *Íslexu*, rječniku islandskoga jezika namijenjenu govornicima drugih nordijskih jezika koji uče islandski

U nordijskim se rječnicima tvorbeni podatci donose nesustavno. U rječniku švedskoga jezika *Svensk ordbok* na kraju rječničkoga članka donose se tvorenice, od kojih su neke uključene u rječnik, a neke nisu, npr. uz glagol *hjäl* 'pa' ('pomoći/pomagati') na kraju su navedene neke imenske tvorenice, od kojih jedna nije obrađena u tome rječniku (*hjälpande* 'pomaganje'), a druga uključuje poveznicu na svoj rječnički članak (*hjälp* 'pomoć'). U danskome rječniku *Den Danske Ordbog*, kao i u *lexiku*, rječnički članak sadržava rubriku *tvorenice*, u kojoj se navode tvorenice (poveznice na druge natuknice u rječniku) razvrstane prema vrsti tvorbe na izvedenice, složenice te na riječi nastale ostalim tvorbenim načinima.

U jednojezičnome poljskom mrežnom rječniku *Wielki słownik języka polskiego* ne donose se tvorbeni podatci. U *Slovaru slovenskega knjižnega jezika* postoji rubrika *Besedotvorje*, ali aktivna je (vjerojatno je to samo trenutačno stanje) samo kod mocijskih imenica muškoga roda, u čijemu se rječničkome članku u toj rubrici daje podatak o ženskome mocijskom parnjaku (Slika 7.). Uz ženski mocijski parnjak zasad nema nikakva tvorbenoga podatka.

Slika 7. Tvorbeni podatak u *Slovaru slovenskega knjižnega jezika*

Može se zaključiti da je i u e-rječnicima donošenje tvorbenih podataka još uvijek nedostavno i nedovoljno sustavno unutar jednoga rječnika. U pregledanim se rječnicima (uz iznimku 1000 obrađenih natuknica u *ellexiku*) u rječničkome članku ne donose ni potpuni podatci o tvorenicama; tvorenice se u nekim rječnicima donose samo ako se u rječniku ne pojavljuju kao natuknice, uz pretpostavku da će korisnik iz značenja osnovne riječi i svojega poznavanja značenja afikasa sam moći rekonstruirati značenje riječi.

2. Tvorba riječi u *Mrežniku*

Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik jednojezični je normativni korpusno utemeljen mrežni rječnik koji se sastoji od triju modula: osnovnoga modula namijenjena izvornim govornicima hrvatskoga jezika, modula za učenike nižih razreda osnovne škole i modula za osobe koje uče hrvatski kao ini jezik. Riječ je o pravome mrežnom (*web-born*) rječniku, odnosno o rječniku koji se piše za objavu na mreži. Svaki od navedenih modula ima strukturu prilagođenu ciljnoj skupini kojoj je namijenjen.⁶ Jedna je od osnovnih značajka *Mrežnika* povezivanje s vanjskim izvorima te unutarrječničko povezivanje (povezivanje sinonima, antonima, hiponima, meronima, muških/ženskih parnjaka, vidskih parnjaka) (Hudeček-Mihaljević 2019). U strukturi osnovnoga modula predviđena je i rubrika *Tvorba*. Uz mnoge naprijed navedene razloge zbog kojih smatramo da bi tvorbeni podatci trebali biti uključeni u rječnik, praktičan je razlog zbog kojega smo odlučili uključiti tvorbu u strukturu *Mrežnika* velik broj upita koji se odnose na tvorbu upućenih službi za jezične savjete IHJ-a. Ti se upiti najčešće odnose na tvorbeni raščlambu pojedine riječi te na ženske mocijske parnjake.

Rubrika *Tvorba* uključuje tvorbeni raščlambu natuknice te popis tvorenica koje se iz natuknice izvode. Tvorbeni podatci nalaze se katkad i u rubrici *Normativna napomena*.

⁶ Više u Hudeček i Mihaljević rujana 2018., Hudeček i Mihaljević 2019¹.

U normativnoj se napomeni objašnjava normativni status riječi tvorene afiksom koji pripada razgovornomu stilu hrvatskoga standardnoga jezika – tada ista napomena stoji u rječničkome članku riječi tvorene tim afiksom i riječi koja pripada općemu standardu, npr. *psihologica* i *psihologinja*, *gledalac* i *gledatelj*; *cvjećarna* i *cvjećarnica*, *čitaona* i *čitaonica* (8. slika), ili ne pripada hrvatskomu standardnom jeziku – tada normativna napomena stoji u rječničkome članku standardnojezične riječi, npr. u rječničkome članku natuknice *kanalizacijski* u normativnoj se napomeni taj pridjev supostavlja pridjevu *kanalizacioni*. U normativnoj se napomeni donose i objašnjenja koja se odnose na dva dopuštena zapisa jezične jedinice (npr. *uime* i *u ime*, *naprimjer* i *na primjer*) za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi u kojoj se fazi srastanja nalaze (Slika 9).

čitaona **čitaona** im. ž. (G čitaóně, DL čitaóni, A čitaónu, I čitaónóm, mn. NA čitaóne, G čistióná, DL čitaónama)

razg. Čitaona je prostorija namijenjena čitanju novina i knjiga, obično u sklopu knjižnice.

- Da se mene pita, također bi takvim skupinama razularene djece s petlardama istovremeno pristupala skupina u sljedećem sastavu: policajci zadušeni za maloljetničku delinkvenciju, odvjetnik, dječji psiholog, djelatnici Hitne pomoći, renomirani pedijatar, svećenik, tri klauna koja će za bavljajući djecu u policijskoj postaji, pokretna igraonica i čitaona... e onda slijedi poziv roditeljima... a onda kazna i naplata troškova za svu ovu hpu ljudi koji služe da djete ne bi dobilo psihički slom, ne bude ozlijeđeno, gladno, ozeblo... da bude zabavljeno...

• Jučer ujutro oko 9 na Ekonomskom fakultetu, oko 170 cm, crna kosa, pogledi su nam se spojili nekoliko puta u predvorju, išla je iz knjižnice ili čitaone.

U imenima: **ilirska čitaona**, **Narodna čitaona**, **ČitaOna (biblioteka)**

• Imenice tvorene sufiksom -ona od glagolskih osnova, a koje označuju prostoriju ili zgradu, npr. *čitaona*, *autopraona*, *blagovaona*, *čistiona*, *gostiona*, *kupaona*, *predavaona*, *prodavaona*, *radiona*, *učiona*, pripadaju razgovornomu funkcionalnom stilu. U strožim stilovima hrvatskoga standardnog jezika te imenice ne treba upotrebljavati. Njemu pripadaju imenice tvorene sufiksom -onica: *čitaonica*, *autopraonica*, *blagovaonica*, *čistionica*, *gostionica*, *kupaonica*, *predavaonica*, *prodavaonica*, *radionica*, *učionica*.

Tvorba: čita-ona,

čitaönica **čitaönica** im. ž. (G čitaönicě, DL čitaönici, A čitaönicu, I čitaönicóm, mn. NA čitaönice, G čistiönica, DL čitaönicama)

1 Čitaönica je prostorija namijenjena čitanju novina i knjiga, obično u sklopu knjižnice.

- Sastavni dio Knjižnice je i studentska čitaönica i učionica opremljena računalima i prostorom za učenje i čitanje.

- Sastoji se od podruma, prizemlja i kata, u okviru kojih se nalaze velika dvorana s pozornicom (površine oko 340 m²), mala dvorana (površine 84 m²), knjižnica s čitaönicom i dječjim odjelom, prostorom za zavičajnu zbirku i spremištem knjiga (površine 335 m²) te kavana (površine oko 40 m²).

- Knjižnica Učiteljskog fakulteta djelovat će privremeno u zgradi Sveučilišne knjižnice Rijeka (Dolac 1), u redovitom radnom vremenu knjižnice i u svim korisničkim prostorima (studijska čitaönica, znanstvenoistraživačka čitaönica, katalog i informacije).

U imenima: **Narodna čitaönica**, **Narodna slavjanska čitaönica**, **Hrvatska čitaönica**, **Hrvatska pučka čitaönica**

Kakva je čitaönica? mjesna, soska, znanstvenoistraživačka; austrijska, francuska, buzetska, kaštelanska, metkovska, trsatska,

2 Čitaönica je organizirano događanje za djecu, čitanje priča.

- U razgovornom programu ovogodišnjeg Koprvničkog ljeta može se naći za svakoga ponešto pa će tako u Knjižnici i čitaönici Fran Galovići svi zainteresirani moći učiti strane jezike, dok su za one najmlađe organizirane pričaönice i čitaönice.

Koordinacija: **čitaönica** i **igraonica**, **čitaönica** i **pričaönica**, **čitaönica** i **(kreativna) radionica**

Kakva je čitaönica? **interaktivna**

• Imenice tvorene sufiksom -ona od glagolskih osnova, a koje označuju prostoriju ili zgradu, npr. *čitaona*, *autopraona*, *blagovaona*, *čistiona*, *gostiona*, *kupaona*, *predavaona*, *prodavaona*, *radiona*, *učiona*, pripadaju razgovornomu funkcionalnom stilu. U strožim stilovima hrvatskoga standardnog jezika te imenice ne treba upotrebljavati. Njemu pripadaju imenice tvorene sufiksom -onica: *čitaonica*, *autopraonica*, *blagovaonica*, *čistionica*, *gostionica*, *kupaonica*, *predavaonica*, *prodavaonica*, *radionica*, *učionica*.

Tvorba: čita-önica, mrtve tvorenice: čitaönički

Slika 8. Normativna napomena o sufiksima *-ona/-onica* uz natuknice *čitaona* i *čitaönica*

üime **uime** prij.

1 (G) **Uime** označuje da tko nastupa umjesto koga drugoga, da zastupa kakvu skupinu.

- Oni misle da su avangarda, da su pametniji i bolji od većine, pa si zato daju za pravo vladati uime većine.

- Obrazloženja nagrada uime stručnog ocjenjivačkog suda pročitao je predsjednik dr. Vladimir Lončarević.

2 (G) **Uime** označuje da je što namjera, svrha čemu.

- Možete me sad pitati znači li to da uime principa prihvaćam i ono što ih negira.

- Ja jednostavno smatram kako je grozno nautiti živome biću uime taštine.

• Dopušten je i zapis u ime jer je riječ o jezičnoj jedinici u kojoj proces srastanja elemenata u i ime još traje;

Tvorba: u-ime,

Slika 9. Normativna napomena o tvorbenome procesu s posljedicom na zapis

1.1. Osnovna načela navođenja tvorenica

Osnovna su načela koja se primjenjuju pri navođenju tvorenica:

1. Tvorenice se dijele na tzv. žive tvorenice (tvorenice koje su i same natuknice u *Mrežniku* te se do njih može doći s pomoću poveznice) i mrtve tvorenice (tvorenice koje nisu natuknice u *Mrežniku*)⁷: **riba** mrtve tvorenice: ribetina, ribica, ribič, riblji, ribogojilište, žive tvorenice: ribar, ribnjak, ribolov, **gitarist** mrtve tvorenice: bas-gitarist, blues-gitarist, jazz-gitarist, ritam-gitarist, rock-gitarist, sologitarist, žive tvorenice: gitaristica, gitaristov, gitaristički.

2. Među tvorenicama donose se i polusloženice, odnosno tvorba polusloženica smatra se tvorbenim načinom, npr. **administrativni** mrtve tvorenice: administrativno-poslovni, administrativno-teritorijalni, stručno-administrativni.

3. Uz osnovnu se riječ navodi samo bliža tvorba, a ne cijela tvorbeno porodica, npr. uz **flauta** flautist i blok-flauta, uz **flautist** flautistica, flautistov, flautistički, a uz **flautistica** flautističin.

4. Žive se tvorenice crpe iz abecedarija za prvo razdoblje, a mrtve iz velikoga abecedarija pretraživanjem po korijenskome morfemu i njegovim alomorfima (npr. *sluh*, *sluš*; *jak*, *jač*).

5. Osnovno je načelo donošenja tvorenica sustavnost. U nastavku ćemo reći više o tome načelu.

1.1.1. Sustavnost u donošenju tvorenica

Za složenija tvorbeno gnijezda izrađuju se sheme koje pokazuju tvorbene odnose među riječima istoga korijena te koje se modelno primjenjuju. Takve sheme osim odgovora na pitanje o tvorbenoj osnovi pojedine riječi daju i podatke potrebne za njezinu tvorbeno raščlambu. U 1. tabeli prikazuju se tvorenice koje imaju zajednički korijen *sluh* razvrstane po tvorbenim stupnjevima⁸ (prikaz zbog veličine tvorbenoga gnijezda nije potpun nego ilustrativan – u njemu se ne donose npr. tvorenice *osluhnuti*, *osluški-vati*, *prisluškivati*...):

⁷ Predviđeno je da sve mrtve tvorenice budu obrađene u nekoj od faza obrade građe za *Mrežnik*. Mrtve su tvorenice u prvoj projektnoj fazi riječi koje nisu obuhvaćene temeljnim abecedarijem od 10 000 riječi. U drugoj će se fazi obrade sve mrtve tvorenice obraditi kao natuknice, a planira se donijeti i neke tvorbene podatke u modulu za učenike nižih razreda osnovne škole te osobito u modulu za osobe koje uče hrvatski kao ini jezik.

⁸ Stupanjka je tvorba riječi promatranje tvorbenih veza istokorijenskih riječi kako bi se utvrdila osnova svake tvorenice u tvorbenome gnijezdu (Kern 2017).

Tabela 1. Stupanjnski odnosi među nekim tvorenicama korijena *sluh*

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
sluh	slušni						
	slušati	slušaatelj	slušaateljjev				
			slušaateljski				
			slušaateljstvo				
			slušaateljica	slušaateljčin			
		slušanje					
		slušač	slušačev				
			slušački				
			slušačica	slušačičin			
		slušalica					
		slušan ⁹	slušanost				
		slušaonica					
		slušaona					
	sluhist	sluhistov					
		sluhistički					
		sluhistica	sluhističin				
		naslušati se					
		odslušati					
		poslušati	posluh	neposluh			
				poslušan	neposlušan		
					poslušnik	poslušnikov	
						poslušnički	
						poslušnica	poslušničin
		preslušati	preslušavati	preslušavanje			

Shema u Tabali 1. označuje navođenje ovih tvorenica uz sljedeće natuknice:

sluh slušni, slušati, sluhist

slušati slušaatelj, slušanje, slušač, slušalica, slušaonica; slušan; naslušati se, odslušati, poslušati, preslušati

slušaatelj slušaateljjev, slušaateljski, slušaateljica

slušaateljica slušaateljčin

slušač slušačev, slušački, slušačica

slušačica slušačičin

sluhist sluhistov, sluhistički, sluhistica

⁹ U ovoj se shemi pridjev *slušan* 'koji se mnogo, rado sluša, koji sluša mnogo ljudi' (*slušana emisija, slušana radijska postaja*) razumije kao samostalan pridjev koji bi trebao imati samostalnu rječničku natuknicu i koji se za razliku od glagolskoga pridjeva trpnoga *slušan* 'koji se sluša' može stupnjevati. Isto je s pridjevima *viđen* 'ugledan' (*viđen čovjek*), *gledan* 'koji se mnogo, rado gleda, koji gleda mnogo ljudi' (*gledan program, gledana emisija*).

sluhistica sluhističin
poslušati posluš
posluh neposluh, poslušan
poslušan neposlušan, poslušnik
poslušnik poslušnikov, poslušnički, poslušnica

U Tabeli 2. prikazuju se tvorenice korijena *flaut* razvrstane po tvorbenim stupnjevima:

Tabela 2. Stupanjski odnosi među tvorenicama korijena *flaut*

	1.	2.	3.	4.
flauta	flautist	flautistov		
		flautistički		
		flautistica	flautističin	
	blok-flauta	blok-flautist	blok-flautistov	
			blok-flautistički	
			blok-flautistica	blok-flautističin

Temeljem sheme iz 2. tabele u *Mrežniku* se uz natuknice *flauta*, *flautist* i *flautistica* donose ove tvorenice:

flauta flautist, *mrtva tvorenica* blok-flauta
flautist flautistov, flautistički, flautistica
flautistica flautističin

U drugoj fazi obrade *mrtva tvorenica blok-flauta* bit će obrađena, a također i njezine tvorenice, te će im u skladu s gornjom shemom biti pridružene njihove tvorenice.

Taj model primjenjiv je za npr. mnoga glazbala i glazbenike (Tabela 3.), pa će usporidive tvorenice biti donesene npr. uz *čelo*, *čelist*, *čelistica*; *gitar*, *gitarist*, *gitaristica*; *klavir*, *klavirist*, *klaviristica*; *oboa*, *oboist*, *oboistica*; *violina*, *violinist*, *violinistica*, i na mnoge druge slučajeve u kojima se imenica za mušku osobu ili osobu bez obzira na spol tvori od imenice.

Tabela 3. Sustavnost u navođenju tvorenica (glazbala)

čelo čelist čelist čelistov, čelistički, čelistica čelistica čelističin	violina violinist violinist violinistov, violinistički, violinistica violinistica violinističin	oboa oboist oboist oboistov, oboistički, oboistica oboistica oboističin
--	--	--

U tekstu spomenuta natuknica *opat*, koja uključuje tvorbenu gnijezdo te riječi, može se prikazati ovako (uključene su podnatuknice koje navodi *HER* u rječničkome članku natuknice *opat*):

Tabela 4. Stupanjski odnosi među tvorenicama korijena *opat*

opat	opatija	opatijski	
	opatov	opatovina	opatovinski
	opatski		
	opatstvo		
	opatica	opatičin	
		opatički	

Iz tabele je jasno da su odnosi u tvorbenome gnijezdu korijena *opat* ovi:

opat opatija, opatov, opatski, opatica

opatija opatijski

opatov opatovina

opatovina opatovinski

opatica opatičin, opatički

Takav nam pristup omogućuje najviši stupanj sustavnosti u donošenju tvorenica, npr.:

Tabela 5. Primjeri sustavnoga donošenja tvorenica

asfalt asfaltni, asfaltirati asfaltirati asfaltiranje	harpun harpunski, harpunirati harpunirati harpuniranje
sreća sretan sretan sretnik sretnik sretnikov, sretnički, sretnica sretnica sretničin	mrak mračan mračan mračnjak mračnjak mračnjakov, mračnjački mračnjakinja, mračnjaštvo mračnjakinja mračnjakinjin
procijeniti procjena, procjenitelj, procjenjivati procjenitelj procjeniteljev, procjeniteljica, procjeniteljski procjenjivač procjenjivačev, procjenjivačica procjenjivačica procjenjivačičin procjeniteljica procjeniteljčin procjenjivati procjenjivač, ocjenjivanje	ocijeniti ocjena, ocjenitelj, ocjenjivati ocjenitelj ocjeniteljev, ocjeniteljica, ocjeniteljski ocjenjivač ocjenjivačev, ocjenjivačica ocjenjivačica ocjenjivačičin ocjeniteljica ocjeniteljčin ocjenjivati ocjenjivač, ocjenjivanje

kuc kucati kucati kucnuti, kucanje	kuku kukati kukati zakukati, kukanje
mek mekšati mekšati omekšati, smekšati	jak jačati jačati nadjačati, ojačati

2.1. Osnovna načela tvorbene raščlambe

Osnovna su načela kojima se vodimo u tvorbenoj raščlambi:

1. Tvorbena se raščlamba i podaci o tvorenicama u prvoj fazi rječničke obrade donose samo u modulu za odrasle govornike hrvatskoga jezika.

2. Netvorenice nemaju tvorbenu raščlambu.

3. Posuđenice se tvorbeno ne raščlanjuju tamo gdje bi se tvorbena raščlamba odnosila na identifikaciju sastavnica koje su u tvorbi koje riječi sudjelovale u kojemu drugom jeziku (npr. natuknice **administrator**, **bronhitis**, **invalid**, nemaju tvorbenu raščlambu – i obrnuto, ne pojavljuju se među tvorenicama nijedne natuknice, primjerice, *bronhitis* nije tvoreno prema *bronh* u hrvatskome jeziku, pa se uz natuknicu **bronh** ne navodi tvorenica *bronhitis*). U daljnjim fazama *Mrežnika* predviđena je i etimologijska rubrika iz koje će biti jasno podrijetlo riječi.

3. Riječ se tvorbeno raščlanjuje na tvorbenu osnovu (tvorbene osnove), spojnik (spojnike) i afikse, odnosno donosi se podatak samo o posljednjemu koraku u tvorbi riječi (npr. **kilovat** kilo-vat, **kilovatsat** kilovat-sat, **kuhar** kuh-ar, **kuharov** kuhar-ov); ne donosi se podatak o korijenu riječi. U raščlambi glagola od pomoći je i računalni leksikon *CroDeriv*, koji sadržava morfološke podatke o hrvatskim glagolima.¹⁰

4. U tvorbenoj se raščlambi ne bilježe glasovne promjene:

atletičar atletik-jar

bacački bacač-ski

besposličiti besposlic-iti

beskonačan bez-konačan

bilježnički bilježnik-ski

bogataški bogataš-ski

cvječar cvijet-jar

čistačičin čistačic-in

dešnjak desn-jak

fizičar fizik-jar

flautističin falutistic-in

gramatički gramatik-ski

glagoljični glagoljic-ni

grožde grozd-je

invalidkinja invalid-kinja

jačati jak-ati

jastučnica jastuk-nica

jesenji jesen-ji

jutarnji jutrn-ji

katkad kad-kad

kršćanin krst-janin

lišće list-je

mjesečar mjesec-jar

otkud od-kud

potkovati pod-kovati

tobolčar tobolac-jar

¹⁰ Više u Šojat, Srebačić, Štefanec 2013.

5. Bilježi se nulti tvorbeni morphem, npr.: **neboder** neb-o-der-Ø

6. Napomene o tvorbenome načinu u rubrici u kojoj se donosi tvorbeni raščlamba donose se kad je riječ nastala preobrazbom, unutrašnjom tvorbom ili kraćenjem:

- **brizno** preobrazbom od srednjega roda pridjeva *brizan*; **znalački** preobrazbom od pridjeva *znalački*; **leteći** preobrazbom od glagolskoga priloga *leteći*; **svjetleći** preobrazbom od glagolskoga priloga *svjetleći*; **mlada** preobrazbom od ženskoga roda pridjeva *mlad*; **naprijed** (usklik) preobrazbom od priloga *naprijed*; **mahom** preobrazbom od instrumentala imenice *mah*; **putem** preobrazbom od instrumentala imenice *put*
- **pećenje** unutrašnjom tvorbom od *pěćenje*, **okapati** unutrašnjom tvorbom od *okòpati*
- **penkala** poimeničenjem imena *Penkala*, **žilet** poimeničenjem imena *Gillete*, **kalodont** poimeničenjem imena *Kalodont*, **tesla** poimeničenjem imena *Tesla*
- **kćer** razg. od akuzativa imenice *kći*, **mater** razg. od akuzativa imenice *mati*
- **čelo** od violončelo, **halja** od haljina.¹¹

7. Sustavnost u donošenju tvorenic izravno je povezana sa sustavnošću u tvorbenoj raščlambi. Sheme kakve smo pokazali u Tabelama 1., 2. i 3. ne daju samo podatak o tvorenici od koje riječi, nego i podatak o tome od koje je riječi tvorena. Tako se iz Tabele 3. može dobiti ova tabela tvorbenih raščlamba:

Tabela 6. Tvorbeni raščlamba tvorenic iz Tabele 3.

čelist čel-ist	violinist violin-ist	oboist obo-ist
čelistov čelist-ov	violinistov violinist-ov	oboistov oboist-ov
čelistički čelist-ički	violinistički violinist-ički	oboistički oboist-ički
čelistica čelist-ica	violinistica violinist-ica	oboistica oboist-ica
čelističin čelistic-in	violinističin violinistic-in	oboističin oboistic-in

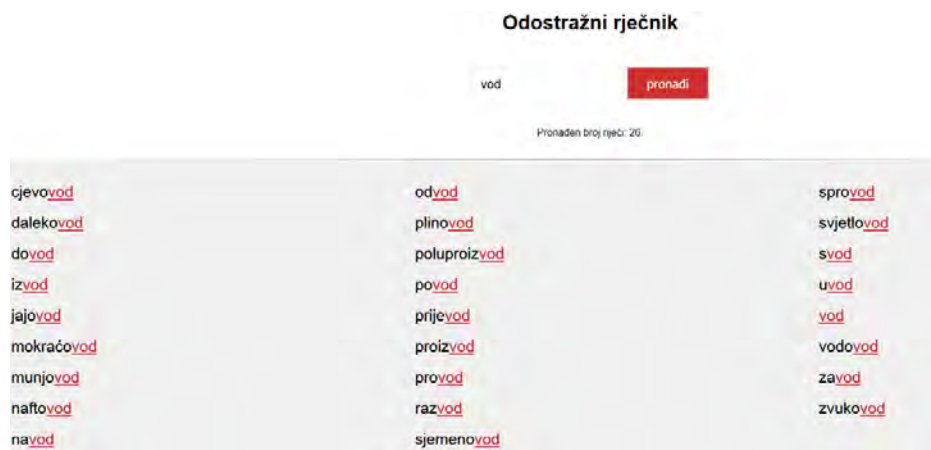
Donosimo još neke primjere sustavnosti u tvorbenoj raščlambi:

¹¹ Neke specifičnije tvorbeni načini, npr. ponavljanje, o kojemu npr. piše Marković 2009., ne ističemo posebno, nego donosimo samo raščlambu, npr. *gdje-gdje, što-šta, kad-kad*. Razlog je namijenjenost rječnika općemu korisniku.

Tabela 7. Primjeri sustavnosti u tvorbenoj raščlambi

fizika, gramatika, matematika, mehanika, nautika...	fizik-jar, gramatik-jar, matematik-jar, mehanik-jar, nautik-jar fizičar-ka, gramatičar-ka, matematičar-ka, mehaničar-ka, nautičar-ka fizik-ski, gramatik-ski, matematik-ski, mehanik-ski, nautik-ski (pridjev) <i>preobrazbom od fizički/matematički/mehanički/nautički (prilog)</i> fizičar-ov, gramatičar-ov, matematičar-ov, mehaničar-ov, nautičar-ov fizičar-ev, gramatičar-ev, matematičar-ev, mehaničar-ev, nautičar-ev fizičark-in, gramatičark-in, matematičark-in, mehaničark-in, nautičark-in
pridjev > -ik > -ica i izvedenice	besmrtn-ik, jadn-ik, očajn-ik, pokojn-ik, smrtn-ik besmrtn-ica, jadn-ica, očajn-ica, pokojn-ica, smrtn-ica besmrtnik-ski, očajnik-ski, pokojnik-ski, smrtnik-ski (pridjev) <i>preobrazbom od besmrtnički/očajnički/pokojnički/smrtnički (prilog)</i> besmrtnik-ov, očajnik-ov, jadnik-ov, pokojnik-ov, smrtnik-ov besmrtnic-in, očajnic-in, jadnic-in, pokojnic-in, smrtnic-in
imenica > -ik > -ica	boj-nik, deset-nik, promet-nik, vod-nik bojn-ica, desett-ica, prometn-ica, vodn-ica
pridjev > prefigirani pridjev > -ost	smrt-an, konac-an bez-smrtan, bez-konačan besmrtn-ost, beskonačn-ost
-etina (meso) > pridjev	tel-etina, kozl-etina, ovc-etina, janj-etina, jar-etina, jun-etina telet-ji, kozlet-ji, ovc-ji, janjet-ji, jaret-ji, junet-ji
imenica -a od glagola	dobav-a, nabav-a, isporuk-a, odluk-a, poruk-a, preporuk-a buk-a, huk-a ocijen-a, procijen-a, dodijel-a, zamijen-a, namijen-a, razmijen-a
imenica -Ø od glagola	izgled- Ø, pregled- Ø
prefiksalne imeničke tvorenice i izvedenice	do-načelnik, do-predsjednik, nad-poručnik, su-urednik donačeln-ica, dopredsjedn-ica, natporučn-ica, suuredn-ica
prefiksavno-sufiksalna -nik > -ica	bez-kuć-nik, pred-stoj-nik, nad-stoj-nik, na-čel-nik beskućn-ica, predstojn-ica, nadstojn-ica, načeln-ica
složeno-sufiksalna: im osnova + gl osnova + Ø, (bran, mjer, staj, der, žder....) > pridjev	blat-o-bran-Ø, grom-o-bran-Ø, kiš-o-bran-Ø, luk-o-bran-Ø, pad-o-bran-Ø vod-o-vod- Ø, plin-o-vod- Ø, blatobran-ski, gromobran-ski, kišobran-ski, lukobran-ski, padobran-ski vodovod-ni, plinovod-ni
složeno-sufiksalna: br osnova + im osnova + an	jedn-o-dijel-an, jedn-o-riječ-an, dv-o-dijel-an, dv-o-riječ-an
pridjev > glagol > prefigirani glagol	jak-jati, mek-jati nad-jačati, o-jačati, o-mekšati, s-mekšati
sraslice (imeničke) > pridjev	rođen-dan, imen-dan rođendan-ski, imendan-ski

Sustavnosti doprinosi i stalna provjera modela s pomoću korpusno utemeljene demoinačice odostražnoga rječnika koju je u okviru projekta *Mrežnik* izradio Josip Mihaljević (više u Lewis, Mihaljević 2018). S pomoću odostražnoga rječnika lako pronalazimo riječi koje jednako završavaju (npr. *-bran*, *-vod*, *-ost*, *-mjer*). Tako se osigurava da se u istim slučajevima uvijek postupa na isti način čak i kad postoji mogućnost nekoliko tvorbenih raščlamba.

Slika 10. Rezultat pretraživanja demoinačice odostražnoga rječnika po *-vod*

Pri tvorbenoj raščlambi i donošenju tvorenicu pojavljuju se i problemi od kojih je najčešći taj da se riječ može tumačiti dvjema osnovama,¹² npr. **bubnjar** (prema *bubanj*: onaj koji svira *bubanj* ili prema *bubnjati*: onaj koji bubnja), **knjižnica** (prema *knjiga*: *knjig-nica* ili prema *knjižni*: *knjižni-ca*).

U takvim slučajevima težimo tomu da su sve riječi s usporedivim problemom riješene na isti način, npr. *knjig-nica*, *alat-nica*, *mes-nica*, odnosno prednost u slučaju mogućnosti tumačenja tvorenicu s pomoću više tvorbenih osnova dajemo jednostavnijoj tvorbenoj osnovi, u ovome slučaju imenici, pa se tvorenicu *knjižnica* u *Mrežniku* navodi uz natuknicu *knjiga*, tvorenicu *alatnica* uz natuknicu *alat*, tvorenicu *mesnica* uz natuknicu *meso*. Kod imenice *bubnjar* tvorbeno je raščlamba u oba slučaja (bez obzira na to je li osnova imenička ili glagolska) ista *bubnj-ar*, ali je odluka o tome hoće li je se razumjeti kao tvorenicu od glagola *bubnjati* ili od imenice *bubanj* važna za donošenje tvorenicu uza sve riječi u tome tvorbenom gnijezdu. Kod u literaturi navedenih primjera primijetili smo da se tvorenicama od imenica smatraju imenice na *-ar* koje označuju osobu u čijemu tvorbenom gnijezdu nema glagola (npr. *kišobranar* < *kišobran*, *mesar* < *meso*), a imenice na *-ar* u čijemu tvorbenome gnijezdu postoji glagol, smatraju se

¹² Usp. i Tafra i Košutar 2009: 94.

tvorenicama od glagola. Tako dosljedno u primjerima (iako to ne navodi izrijekom) ima Barić i dr. (2003: 307), pa unatoč tomu što se u literaturi riječ *bubnjar* navodi i kao tvorenica od *bubanj* (Babić 2002: 123), *bubnjar* smatramo izvedenicom od glagola *bubnjati*, analogijom s tipskim primjerima odglagolne tvorbe *zidar* < *zidati* i *slikar* < *slikati*, kod kojih je također moguće i tumačenje da su motivirane imenicom (*zid*, *slika*).

Riječi *jednokatnica*, *dvokatnica*, *trokatnica*... tvorbena bi se mogle raščlaniti na *jednokatn-ica*, *dvokatn-ica*, *trokatn-ica* ako se pretpostavi da je riječ tvorena od pridjeva (*jednokatni*, *dvokatni*, *trokatni*) sufiksalsnom tvorbom (Babić 2002: 184), ali mogla bi se raščlaniti i: *jedn-o-katnica*, *dv-o-katnica*, *tr-o-katnica*. Odlučili smo se za prvi navedeni model tvorbene raščlambe na temelju činjenice da riječ *katnica* znači 'kuća koja ima jedan kat', odnosno da je njezino značenje sinonimno značenju riječi *jednokatnica*. Stoga smatramo da taj model nije isti kao u riječima *jedn-o-godišnjica*, *dv-o-godišnjica*, *tr-o-godišnjica*, u kojima riječ *godišnjica* ne određuje broj godina.

Temeljem pravila da je ako je glagol prefigiran, imenica koja označuje radnju izvedena od njega, imenica *razgled* bila bi nultim sufiksom tvorena od glagola *razgledati*. Imenica *razglednica* raščlanjena je kao *razgled-nica*, ali se iz te raščlambe ne može prepoznati je li izvedena od imenice ili od glagola *razgledati* (pa se stoga postavlja pitanje treba li je donijeti kao tvorenicu imenice *razgled* ili glagola *razgledati*).

Imenica *putovnica* može se raščlaniti *put-ovnica* (< *put*) i *putovn-ica* (< *putovni*), a tako i *dar-ovnica* (< *dar*) i *darovn-ica* (< *darovni*), ali samo *smrt-ovnica*. (prema Babić 2002: 196).

Kako je i riječi *putovnica* i *darovnica* moguće raščlaniti kao *smrtovnica*, raščlanjujemo ih *put-ovnica*, *dar-ovnica*.

Pojavljuje se i problem tvorbene raščlambe imenica s elementima *polu-*, *nadri-*, *nazovi-*, riječi koje neki jezikoslovci tumače kao složenice sa spojnikom *-u-*, *-i-*, *-e-*, drugi kao sraslice itd. U rješavanju tih dvojba oslanjamo se na rješenja koja donose Mihaljević i Ramadanović¹³ (2006: 202), pa riječ *palikuća* raščlanjujemo *pali-kuća* (a ne *pal-i-kuća*), riječ *nazovimajka* kao *nazovi-majka*, (na ne *nazov-i-majka*) riječ *nadriliječnik* kao *nadri-liječnik* (a ne *nadr-i-liječnik*), odnosno *nazovi-* i *nadri-* smatramo domaćim prefiksoidima,¹⁴ a *pali* imperativom glagola *paliti*.

¹³ „Prema našem su mišljenju tvorenice s elementima *polu-*, *nadri-* i *nazovi-* prefiksoidne tvorenice, *kućevlasnik* i *palikuća* (imperativne) sraslice...” Mihaljević i Ramadanović (2006: 202).

¹⁴ U literaturi se *nazovi-* i *nadri-* smatraju i prefiksima (Barić i dr. 2003). Skloniji smo mišljenju da je riječ o prefiksoidima jer te riječi odgovaraju ovoj definiciji prefiksoida: „Prefiksoid je naziv za onaj dio tvorenice koji po podrijetlu nije prijedlog, a nalazi se u riječi na mjestu prefiksa.” te definiciji vezanih leksičkih morfema općenito: „Vezanim leksičkim morfemom smatra se prvo ili drugi dio imeničke složenice koji ima leksičko značenje, ali ne dolazi samostalno...” (Hudeček, Mihaljević i Vukojević (ur.) 1999: 212, 241). Problem je teorijske (terminološke) naravi i ne utječe na tvorbeni model ni na tvorbenu raščlambu riječ s elementom *nadri-* ili *nazovi-* koji ovdje opisujemo.

3. Tvorba, homonimija i polisemija

S obzirom na to da se tvorba povezuje s riječju u natuknici, neupitno je da je u slučaju npr. **prometnica** *prometn-ica* (žena prometnik) i *promet-nica* (cesta), **bilježnica** *bilježn-ica* (žena bilježnik) i *biljež-nica* (teka) riječ o homonimiji.¹⁵

Međutim, pojavljuje se problem da neke tvorenice imaju smisla samo uz jedno značenje neke riječi (npr. **sanjarica**; pridjev *sanjaričin* ima smisla samo uz značenje koje se odnosi na žensku osobu, a nema smisla uz značenje koje se odnosi na knjigu) te bi se to uvijek trebalo uzeti kao naznaku da je riječ o različitoj tvorbenoj osnovi koja se samo formalno izjednačuje. To otvara i pitanje je li i tu riječ o homonimiji, ali i praktičnost takva pristupa u e-rječniku u kojemu je pristupačnost korisniku iznimno važna. Zbog toga uz natuknicu **sanjarica** donosimo tvorenicu *sanjaričin*, uz natuknicu **vodič** tvorenicu *vodičica*, *vodičev* (bez obzira na to što se ona ne veže uz sva značenja natuknice **vodič** (npr. ne veže se uz značenje ‘knjiga’ i uz značenje koju ta riječ ima u tehnicu). Taj se problem pojavljuje i u natuknicama poput **miš** (npr. *mišji* i *mišica* ne mogu se odnositi na predmet). Na takvo smo se rješenje odlučili zbog toga što je veoma čest prijenos značenja s osobe na stvar, što smatramo da tu nemogućnost postojanja svih tvorenica uz sva značenja nije dokaz homonimije, a ponajprije zbog pristupačnosti korisniku¹⁶. Svaka se dvojba o tvorenici otklanja iz njezine definicije, kao što pokazuje primjer obrade natuknica **vodič**, **vodički** i **vodičica** (donosimo sažetu obradu, samo definicije značenja i tvorbene podatke):

vodič

1. el. Vodič je tvar koja dobro provodi električnu struju.
2. Vodič je knjiga ili aplikacija namijenjena upoznavanju kojega zemljopisnoga ili stručnoga područja i snalaženje u njemu.
3. Vodič je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji vodi ljude kroz nepoznata mjesta ili krajeve i prenosi činjenice o kulturnim i ostalim znamenitostima.
4. Vodič je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji obučava pse.

Tvorba: vod-ič

Tvorenice: vodičev, vodičica, vodički

vodičev

1. Vodičev je koji pripada vodiču, odrasloj osobi bez obzira na spol ili muškarcu koji vodi ljude kroz nepoznata mjesta ili krajeve i prenosi činjenice o kulturnim i ostalim znamenitostima.

¹⁵ O razgraničenju polisemije i homonimije više u Hudeček i Mihaljević 2006: 171.

¹⁶ Definirajući dobar e-rječnik, Samaniego Fernández i Pérez Cabello de Alba (2011: 309) zaključuju: „In a word, there are two important criteria when evaluating the use and quality of a dictionary: (i) whether the user can find the item that contains the answer to the question that prompted the search, (ii) and how long the research took”.

2. Vodičev je koji pripada vodiču, odrasloj osobi bez obzira na spol ili muškarcu koji obučava pse.

Tvorba: vodič-ev

vodičica

1. Vodičica je žena koja vodi ljude kroz nepoznata mjesta ili krajeve i prenosi činjenice o kulturnim i ostalim znamenitostima.

2. Vodičica je žena koja obučava pse.

Tvorba: vodič-ica

Tvorenica: vodičičin

4. Zaključak

Smatrajući navođenje tvorbenih podataka u rječniku iznimno važnim, u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* tvorbeni se podatci (tvorbena raščlamba i podatak o tvorenicama) donose po jasno utvrđenim načelima, od kojih je najvažnije načelo suštavnosti.

U daljnjoj fazi izrade *Mrežnika* predviđeno je:

- tvorbene podatke upotpuniti podatkom o glasovnoj promjeni koja se provodi u tvorenici
- tvorbene podatke upotpuniti podatkom o tvorbenome načinu
- uvođenje mogućnosti povezivanja tvorenice i riječi od koje je tvorena (zasad je povezivanje jednosmjerno)
- donošenje podatka o korijenu uz svaku riječ; s pomoću toga podatka korisnik bi mogao imati jednostavan uvid u sve riječi s istom tvorbenom osnovom, odnosno u cijelo tvorbeno gnijezdo – stvaranje korijenskoga popisa u podlozi *Mrežnika*
- izrada rječnika afikasa i njegovo pridruživanje *Mrežniku* – stvaranje dodatnoga sloja podataka koji će biti pridružen, ali dostupan i kao zasebni rječnik afikasa (otvaranje uz natuknicu koja ima određeni afiks)
- dodavanje tvorbenih podataka i u modul za strance – važnost tvorbenih podataka za osobe koje uče jezik kao ini jezik: oni im omogućuju da prepoznaju značenje i onih riječi koje ne znaju te uspješno tvore riječi od osnovne riječi, odnosno da svoje znanje strukturiraju na temelju jasnih tvorbenih informacija (tvorbena raščlamba, podatak o tvorenicama, podatak o osnovi; podatak o značenju pojedinih afikasa u hrvatskome jeziku)
- dodavanje osnovnih tvorbenih podataka u modul za učenike
- pokretanje interdisciplinarnoga projekta automatskoga prepoznavanja tvorenica po uzoru na projekt koji je pokrenut za potrebe *ellexika*; u takvu projektu podatci iz *Mrežnika* mogli bi pomoći u uvježbavanju računala da samostalno prepoznaje i raščlanjuje tvorenice.

Izvori

- Anić, Vladimir. 2001. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber.
- Collins Cobuild English Dictionary. 1995. The University of Birmingham, Collins Cobuild, Harper Collins Publishers.
- croDeriv (<http://croderiv.ffzg.hr/>). Pristup 17. 7. 2019.
- Den Danske Ordbog (<https://ordnet.dk/ddo>). Pristup 6. 8. 2019.
- elexiko (<https://www.owid.de/docs/elex/start.jsp>). Pristup 20. 7. 2019.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.
- Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik (u izradi u Institutu za hrvatski jezik)
- Islex (<http://islex.is>)
- Klaić, Bratoljub. 1986. *Rječnik stranih riječi A – Ž*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lexin (<https://lexin.nada.kth.se>) Pristup 6.8.2019.
- Merriam Webster Online <https://www.merriam-webster.com/>. Pristup 20. 7. 2019.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (<https://fran.si/>) Pristup 23. 7. 2019.
- Svensk ordbok (<https://svenska.se>). Pristup 5. 8. 2019.
- Wielki słownik języka polskiego (<http://www.wsjp.pl/>)
- odostražni rječnik, demoinačica
- ihjj.hr/projekt/muško-i-zensko-u-hrvatskome-jeziku/72/. Pristup 6. 8. 2019.

Literatura

- Babić, Stjepan. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: HAZU i Nakladni zavod Globus.
- Barić, Eugenija i dr. 2003. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barz, Irmhild. 2001. Wortbildungsbeziehungen im einsprachigen Bedeutungswörterbuch. U: Korhonen, Jarmo [ur.]. *Von der mono- zur bilingualen Lexikografie für das Deutsche*. Frankfurt/M: Peter Lang, 85–100.
- Callahan, Jean V. 2011. It's Not Impossible: Bringing Derived Words Out of Shadows in an Electronic Dictionary. *Proceedings of eLex 2011*, 60–65. <http://elex2011.trojina.si/Vsebine/proceedings/eLex2011-7.pdf>
- Hudeček, Lana. 2002. Rječnik i tvorba. U: *Drugi hrvatski slavistički kongres: Zbornik radova*. [ur. Sesar, Dubravka; Vidović Bolt, Ivana]. Zagreb: Filološko društvo, 427–433.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2012. Homonimija kao leksikografski problem. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, 159–186.
- Hudeček, Lana; Mihaljević Milica. rujan 2018. *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. Upute za obrađivače. Radna inačica*. <http://ihjj.hr/mreznik/uploads/upute.pdf>

- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. *Croatian Web Dictionary – Mrežnik – Linking with Other Language Resources. Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of the eLex 2019 conference.* [ur. Kosem, Iztok i dr.] Lexical Computing CZ, s.r.o. Brno, 72–98.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019.¹ Uloga e-učenja i e-rječnika u usvajanju hrvatskoga jezika. U: *Dijete i jezik danas – Razvoj pismenosti u materinskom i inom jeziku. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem* [ur. Valentina Majdenić, Ivana Trtanj, Vedrana Živković Zebec]. Osijek, 85–111.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka (ur.). 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- Kern, Boris. 2017. *Stopenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Klossa, Anete. 2005. Wortbildung. U: *Grundfragen der elektronischen Lexikographie (ellexiko – das Online-Informationssystem zum deutschen Wortschatz.* [ur. Ulrike Hass]. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 141–163.
- Kuna, Branko. 2006. Proučavanje tvorbe riječi u hrvatskom jeziku tijekom XX. stoljeća. U: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, 339–365.
- Lewis, Kristian; Mihaljević, Josip. 2018. Odostražni rječnik – što je, kako ga izraditi i čemu služi. *Hrvatski jezik*, 5/2, 21–25.
- Marković, Ivan 2009. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, 217–241.
- Marković, Ivan 2012. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Mihaljević, Milica; Ramadanović, Ermina. 2006. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim odnosom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenica s prefiksoidima). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 32, 193–211.
- Samaniego Fernández; Eva, Pérez; Cabello de Alba, Beatriz. 2011. Conclusions: Ten Key Issues in e-Lexicography for the Future. U: *e-Lexicography – The Internet, Digital Initiatives and Lexicography*. Continuum, 355–363.
- Samardžija, Marko. 1989. Homonimi u hrvatskom književnom jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 24, 1–70.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šojat, Krešimir; Srebačić, Matea; Štefanec Vanja. 2013. CroDeriV i morfološka raščlamba hrvatskoga glagola. *Suvremena lingvistika*, 75, 75–96.
- Tafra, Branka. 1986. Razgraničavanje homonimije i polisemije (leksikološki i leksikografski problem). *Filologija* 14, 381–393.
- Tafra, Branka; Košutar, Petra. 2009. Rječotvorni modeli u hrvatskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 67, 87–107.
- ten Hacken. Pius; Abel, Andrea; Knapp, Judith. 2006. Word formation in an Electronic Learner's Dictionary. *International Journal of Lexicography*, 19/3, 243–256.

Ulsamer, Sabina. 2011. Automatically extracted word formation products in an online dictionary. *Proceedings of eLex 2011*. 302–310. <http://elex2011.trojina.si/Vsebine/proceedings/eLex2011-41.pdf>

Word Formation Models in Mrežnik

The Croatian language still doesn't have a web-born dictionary compiled according to the principles of modern e-lexicography of the 21st century. *Croatian web dictionary – Mrežnik* is a monolingual normative corpus-based web dictionary which consists of three modules: for adult native speakers of Croatian, for elementary school children, and for foreigners learning Croatian as a second or foreign language. The structure of each of the modules is adapted to the needs of the target users. One of the most important characteristics of *Mrežnik* is that it has links to external databases and hyperlinks to other dictionary entries (synonyms, antonyms, hypernyms, meronyms, male/female pairs, aspect pairs). The structure of *Mrežnik* for native speakers has the field *Word formation*. The reason for the inclusion of word formation is a large number of questions concerning word formation type and analysis put to the language advice service of the Institute for the Croatian Language. The field *Word formation* consists of two subfields: word formation analysis of compounds and derivatives and words derived from the entry word. These words fall into two categories: words that are themselves entry words in this dictionary (they are connected by hyperlinks) and words that are not entry words in this dictionary. While analyzing compounds and derivatives in *Mrežnik* the need for a systematic analysis of formation types for certain word classes and subclasses arose as for many derivatives and compounds we couldn't find an adequate word formation analysis in the existing literature. Word formation analysis is conducted on the corpus of 10 000 words and some models of analyzing word formation and giving derivatives and compounds for different word classes are given.

Keywords: word formation, e-dictionary, lexicography